

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 58 - 95, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/26/2000

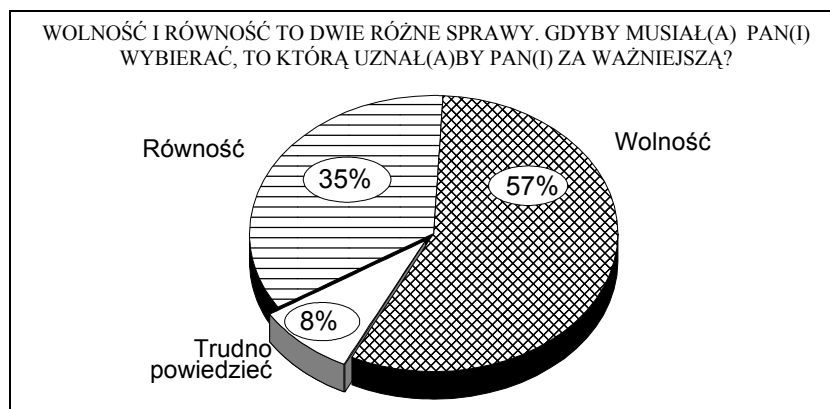
WOLNOŚĆ I RÓWNOŚĆ W ŻYCIU SPOŁECZNYM

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY 2000

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

- ◆ Dla większości Polaków ważniejsza jest wolność niż równość.

- ◆ Mimo iż badani doceniają wagę wolności jako zasady życia społecznego, zdecydowana większość z nich (73%) sądzi, że tym, czego brakuje obecnie w Polsce, jest równość. Tylko niewielki odsetek ankietowanych (12%) narzeka na niedostatek wolności. Przeważają ci, którzy są zdania, że obecnie w Polsce jest tyle wolności, ile trzeba (43%), lub nawet zbyt wiele (39%).
- ◆ Równość w życiu społecznym powinna oznaczać jednakowe prawa (zdaniem 92% respondentów) i taki sam dostęp wszystkich obywateli do wykształcenia i pozycji społecznych (zdaniem 88%), ale - w opinii ponad połowy ankietowanych (56%) - także wyrównany materialny poziom życia.
- ◆ Badani krytycznie oceniają realizację zasady równości we wszystkich wymiarach poddanych ich ocenie. Zdecydowana większość z nich podziela przekonanie, że nie wszyscy obywatele mają zagwarantowany przyzwoity poziom życia (84%), a szanse życiowe ludzi są determinowane przez sytuację materialną (82%) i, w mniejszym stopniu, przez ich pochodzenie społeczne (69%). Więcej niż co drugi ankietowany (56%) sądzi również, że w Polsce nie jest przestrzegana nawet elementarna zasada równości wszystkich obywateli wobec prawa.

Wolność i równość - społeczne ideały oświeceniowe - to dwie wartości fundamentalne dla zachodnich systemów społeczno-politycznych. Często są one sobie przeciwstawiane, gdyż, jak się argumentuje, realizacja jednej z nich ogranicza wcielenie w życie drugiej. Inni uważają jednak, że w istocie, w zależności od definicji obu zasad, nie ma między nimi sprzeczności, a nawet że dopełniają się one wzajemnie. Najbardziej przekonująco i niedogmatycznie wypowiedział się w tej kwestii Isaiah Berlin: „Swoboda w wyborze stylu życia przez jednostkę lub zbiorowość musi zostać zrównoważona wymogami wielu innych wartości, najoczywistszy tu przykład stanowi równość, sprawiedliwość, szczęście, bezpieczeństwo, porządek publiczny”¹. Niezależnie od możliwych definicji relacji między wolnością i równością, różne ideologie i systemy polityczne odwoływały się bardziej chętnie bądź do jednej, bądź do drugiej z nich. Wolność - swoboda przekonań, stylów życia, działalności - jest naczelną zasadą liberalizmu, natomiast równość stanowi podstawową cnotę w katalogu wartości ideologii socjalistycznych. Którą z tych wartości i - szerzej - zasad życia społecznego bardziej cenią obecnie Polacy, mając za sobą doświadczenie realnego socjalizmu i dziesięć lat demokracji i wolnego rynku? W jakim stopniu, w odczuciu opinii publicznej, każda z tych zasad jest realizowana w życiu społecznym?

WOLNOŚĆ CZY RÓWNOŚĆ

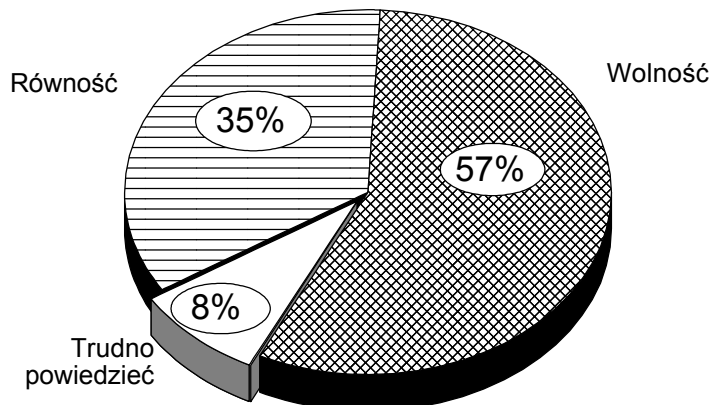
Gdybyśmy na jednej szali położyli wolność, na drugiej zaś równość, chcąc obie wartości porównać ze sobą, sprawdzić, która z nich ma większe znaczenie, to w ocenie społecznej przeważałaby pierwsza z nich. Za ważniejszą uznała ją ponad połowa ankietowanych².

---

¹ Isaiah Berlin „Four Essays on Liberty” (1969), cyt. za Paweł Śpiewak „Ideologie i obywatele”, Warszawa 1991.

² Badanie „Państwo i obywatel” przeprowadzono w dniach 3-15 grudnia '99 na liczącej 1521 osób reprezentatywnej próbie losowo-adresowej dorosłych mieszkańców Polski.

RYS. 1. WOLNOŚĆ I RÓWNOŚĆ TO DWIE RÓŻNE SPRAWY. GDYBY MUSIAŁ(A) PAN(I) WYBIERAĆ, TO KTÓRĄ UZNAŁ(A)BY PAN(I) ZA WAŻNIEJSZĄ?

Zestawienie istotności wolności i równości w życiu społecznym nie we wszystkich grupach społecznych wypada jednoznacznie na korzyść pierwszej z nich. Ocena ich względnego znaczenia zależy od wykształcenia ankietowanych i, co za tym idzie, ich dochodów i zadowolenia z materialnych warunków życia, a także od wielkości miejsca zamieszkania. Im wyższe wykształcenie mają badani i lepszą sytuację materialną, tym częściej uznają, że wolność jest ważniejsza od równości. Z poglądem tym zgadza się aż 80% osób z wyższym wykształceniem, 73% badanych o miesięcznych dochodach powyżej 799 zł *per capita* w rodzinie, a także 74% mieszkańców dużych, ponadpółmilionowych miast. Wśród osób z wykształceniem podstawowym, a także mieszkańców wsi odsetek preferujących wolność tylko nieznacznie przeważa nad liczbą osób dających pierwszeństwo równości, natomiast wśród respondentów o najniższych dochodach (do 275 zł na głowę w rodzinie) nawet nieco częściej podkreśla się większą rangę równości.

Obiektywne wskaźniki położenia społecznego, takie jak wykształcenie i dochody, wiążą się z akceptacją „nowych” reguł społeczno-gospodarczych. Osoby, które wolałyby żyć w Polsce dzisiejszej niż w PRL-u, w wyraźnej większości przedkładają wolność nad równość w życiu społecznym. Natomiast badani odczuwający nostalgię za Polską Ludową nieco bardziej cenią sobie równość niż wolność.

Tabela 1

Gdyby miał(a) Pan(i) do wyboru: powrót do życia w socjalizmie, tak jak w ostatnich 10 - 20 latach Polski Ludowej, czy życie w Polsce dzisiejszej, co by Pan(i) wybrał(a)?	Wolność i równość to dwie różne sprawy. Gdyby musiał(a) Pan(i) wybierać, to którą uznał(a)by Pan(i) za ważniejszą?		
	Wolność	Równość	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Życie w socjalizmie takim, jaki był	40	48	12
Życie w Polsce dzisiejszej	67	27	38
Trudno powiedzieć	50	38	12

Orientacja na wolność lub równość wiąże się także z zadowoleniem ze sposobu funkcjonowania demokracji w naszym kraju i ogólnie akceptacją systemu demokratycznego. Wolność stosunkowo bardziej cenią osoby aprobujące kierunek rozwoju demokracji w kraju i demokratyczne formy rządów niż badani oceniający go niekorzystnie i skłonni kwestionować wartość tego sposobu sprawowania władzy. Należy jednak pamiętać, że akceptacja demokracji uwarunkowana jest nie tylko głębszym przywiązaniem do wartości i procedur demokratycznych, ale w znacznej mierze również zadowoleniem z własnych warunków materialnych, a więc oceną wymiernych korzyści związanych z jej funkcjonowaniem w Polsce.

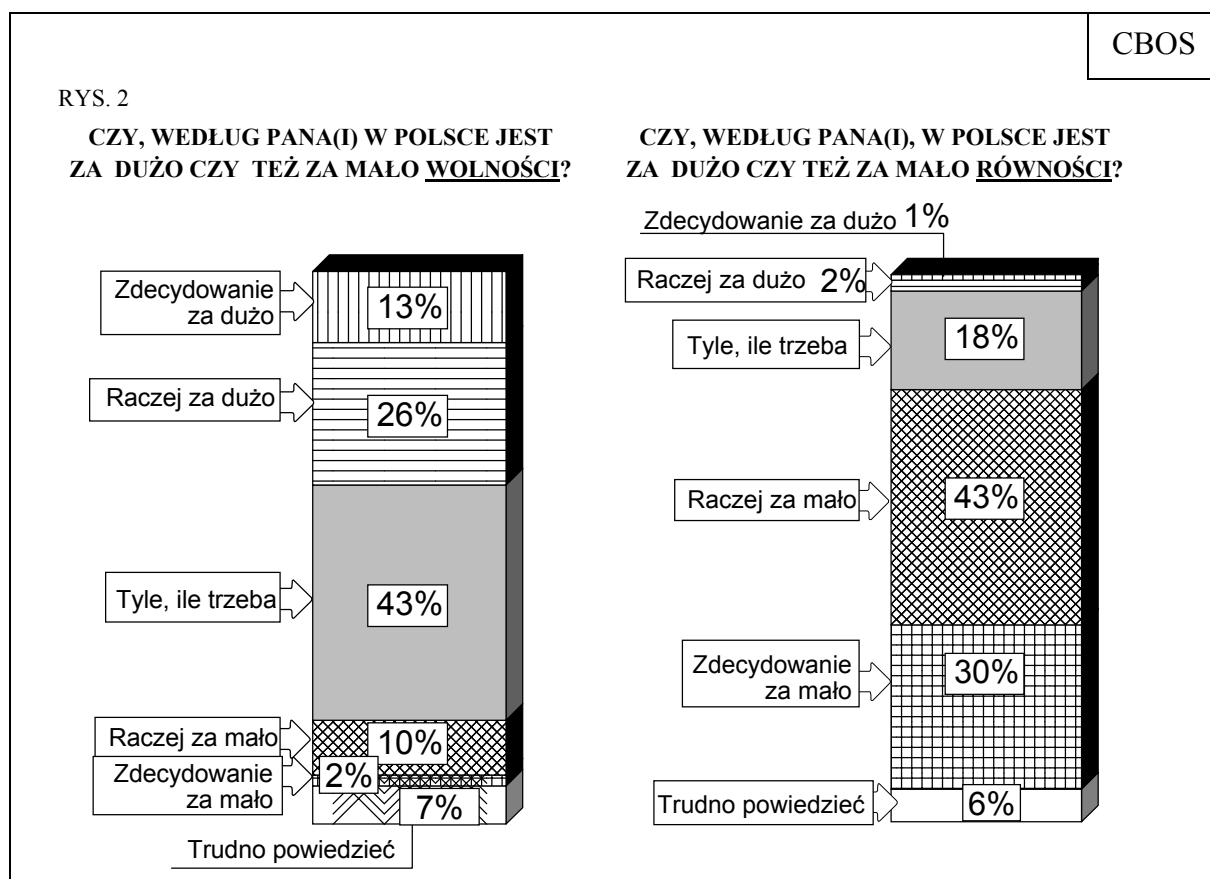
Tabela 2

Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) czy też niezadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?	Wolność i równość to dwie różne sprawy. Gdyby musiał(a) Pan(i) wybierać, to którą uznał(a)by Pan(i) za ważniejszą?		
	Wolność	Równość	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Zadowolony(a)	69	25	6
Niezadowolony(a)	50	42	8
Trudno powiedzieć	48	32	21

Wybór między wolnością i równością jest wyborem mającym zasadnicze konsekwencje dla sfery politycznej, i wiąże się - choć w mniejszym stopniu niż z obiektywnymi wyznacznikami pozycji społecznej badanych - z wykształceniem i dochodami oraz miejscem

zamieszkania, a także z orientacją polityczną badanych. Wśród osób deklarujących prawicowe poglądy polityczne zdecydowana większość (73%) stawia wolność ponad równością, wśród identyfikujących się z lewicą - połowa (50%).

Mimo iż badani doceniają wagę wolności jako zasady życia społecznego, w większości uznając jej nadrzędność wobec równości, najczęściej sądzą (73% wskazań), że tym, czego brakuje obecnie w Polsce, jest właśnie równość. Tylko niewielki odsetek respondentów (12%) narzeka na niedostatek wolności. Większość sądzi, że obecnie w Polsce jest tyle wolności, ile trzeba, lub nawet zbyt wiele.

Przekonanie, że w Polsce jest nadmiar wolności, występuje tym częściej, im niższe wykształcenie ankietowanych i starszy wiek. Wyraża je 43% badanych z wykształceniem podstawowym i 27% z wyższym, co drugi respondent (50%) mający 65 lat i więcej oraz 27% osób młodych - do 24 roku życia. W grupach społecznych i zawodowych - na nadmierną

wolność narzekają przede wszystkim rolnicy, emeryci i renciści. Opinii o zbyt dużym zakresie wolności sprzyja ponadto niezadowolenie z rozwoju demokracji w Polsce: wyraźnie częściej podzielają ją badani niezadowoleni z funkcjonowania demokracji w naszym kraju (44%) niż zadowoleni (29%).

Poczucie, że obecnie w Polsce brakuje równości, ma większość przedstawicieli wszystkich grup społeczno-zawodowych. Tylko nieco rzadziej niż ogół społeczeństwa niedostatek równości dostrzegają grupy najczęściej przedkładające wolność nad równość w życiu społecznym: osoby z wyższym wykształceniem, w tym kadra kierownicza i inteligencja oraz uczniowie i studenci. Natomiast o tym, że zasada równości jest niedostatecznie realizowana w życiu społecznym, niemal powszechnie przekonani są rolnicy. Opinię tę częściej również podzielają osoby o orientacji lewicowej (82%) niż prawicowej (66%).

ROZUMIENIE RÓWNOŚCI

Równość w społeczeństwie może być definiowana na różne, często bardzo odległe i niezależne od siebie sposoby. Stąd też pojawia się potrzeba sprecyzowania, na czym - w opinii społecznej - powinna polegać realizacja zasady równości w społeczeństwie i w jakim stopniu jest ona urzeczywistniana. Ocenie respondentów poddaliśmy trzy możliwe, choć nie jedyne rozumienia tego terminu: równość wobec prawa, równość szans życiowych, zdefiniowaną jako taki sam dostęp wszystkich obywateli do edukacji i pozycji społecznych, oraz równość ekonomiczną, oznaczającą, że każdy w takim samym stopniu uczestniczy w społecznej dystrybucji bogactwa.

Badani w zdecydowanej większości są przekonani o słuszności zasady równości obywateli wobec prawa oraz zasady równości szans w zdobyciu wykształcenia i osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej przez wszystkich tych, którzy mają odpowiednie zdolności i chęci. Takie rozumienie równości jest niemal powszechne we wszystkich grupach społeczno-demograficznych. Większą rozbieżność w opiniach wywołuje postulat równości

ekonomicznej, jednak ponad połowa badanych zgadza się, że pożądane jest dążenie do równości, rozumianej jako niwelowanie różnic w materialnym poziomie życia obywateli. Poparcie dla rozwiązań egalitarnych w tej sferze nie oznacza akceptacji reguły „każdemu po równo”, ale wynika raczej z krytycznej oceny skali istniejących zróżnicowań. A zatem nie chodzi o to, czy w ogóle powinny istnieć różnice w materialnych warunkach życia obywateli, ale o to, jak duże, w społecznym odczuciu, powinny one być. Jak wskazują inne nasze badania, Polacy akceptują rozpiętość dochodów, jednak na poziomie niższym niż postrzegany³. Potwierdzeniem tej tezy może być fakt, że także osoby przeciwnie równości, oznaczającej jednakowy poziom życia, w ogromnej większości (89%) sądzą, że różnice pomiędzy bogatymi i biednymi w naszym kraju są zbyt duże⁴.

Tabela 3

Czy, Pana(i) zdaniem, równość w społeczeństwie powinna czy też nie powinna oznaczać, że:	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
	w procentach				
- wszyscy obywatele są równi wobec prawa, mają takie same uprawnienia	72	20	4	2	2
- wszyscy obywatele mają równe szanse zdobycia wykształcenia i osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej, o ile mają odpowiednie zdolności i chęci	67	21	7	3	2
- wyrównany jest materialny poziom życia obywateli	30	26	24	15	5

O ile hasła równości praw i wyrównywania szans życiowych zyskują szeroką akceptację we wszystkich grupach społecznych, o tyle postulowanie równości w znaczeniu zbliżonego materialnego poziomu życia obywateli jest ściśle związane z cechami społeczno-demograficznymi respondentów - ich wykształceniem, dochodami, a także miejscem zamieszkania. Równość ekonomiczną popiera ponad dwie trzecie badanych z wykształceniem

³ Por. komunikat CBOS „Jakie są nasze zarobki, a jakie powinny być? Zarobki postrzegane i postulowane”, marzec ‘99 (oprac. Bogna Wciórka”).

⁴ O postawach egalitarnych czytaj w komunikacie CBOS „Egalitaryzm w społeczeństwie polskim”, luty 2000 (oprac. Macieja Falkowska).

podstawowym (68%) i ponad jedna trzecia (36%) z wykształceniem wyższym, 70% osób o miesięcznych dochodach nieprzekraczających 275 zł na głowę w rodzinie i 41% o dochodach powyżej 799 zł *per capita*. Liczba zwolenników tak pojętej równości kształtuje się wśród mieszkańców wsi na poziomie 66%, a wśród mieszkańców największych miast wynosi 40%. W grupach społeczno-zawodowych najczęściej popierają ją rolnicy (73%), robotnicy niewykwalifikowani (68%) i bezrobotni (65%), sprzeciwiają się jej najczęściej przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, pracownicy umysłowi niższego szczebla, uczniowie i studenci.

Co ciekawe, o ile pozycja społeczna silnie wpływa na opinie w tej kwestii, o tyle bez znaczenia okazują się poglądy polityczne ankietowanych. Osoby identyfikujące się z prawicą niemal równie często jak badani o poglądach lewicowych opowiadają się za egalitaryzmem ekonomicznym (odpowiednio 52% i 56%) bądź są przeciw niemu (46% i 41%). W opiniach na ten temat wyróżniają się natomiast osoby indyferentne politycznie, niepotrafiące określić swoich poglądów politycznych, które z reguły pochodzą ze środowisk najsłabszych społecznie i ekonomicznie. Wprawdzie odsetek zwolenników wyrównywania różnic ekonomicznych (59%) jest wśród nich tylko nieznacznie wyższy niż przeciętnie, jednak wyraźnie rzadziej deklarują w tej sprawie swój sprzeciw (25%). A zatem przyczyn poparcia dla postulatów wyrównania poziomu życia należy szukać raczej w poczuciu upośledzenia ekonomicznego niż w identyfikowaniu się z określoną opcją światopoglądową i polityczną.

REALIZACJA ZASADY RÓWNOŚCI

Postrzegana realizacja zasady równości we wszystkich wymiarach poddanych ocenie badanych pozostawia wiele do życzenia. Ogromna większość ankietowanych podziela przekonanie, iż w Polsce nie gwarantuje się wszystkim obywatelom przyzwoitego poziomu życia, oraz że szanse życiowe ludzi są determinowane przez sytuację materialną i, w mniejszym stopniu, ich pochodzenie społeczne. Większość respondentów sądzi również, że w Polsce nie

jest przestrzegana nawet elementarna i powszechnie uznana zasada równości wszystkich obywateli wobec prawa. W swoich ocenach badani mają na myśli, jak się wydaje, nie tyle istniejący stan prawny - konstytucyjne gwarancje równości obywateli niezależnie od płci, pochodzenia, wyznania itd. - ile faktyczne, niejednakowe dla wszystkich, ich zdaniem, możliwości egzekucji tego prawa.

Tabela 4

Czy, Pana(i) zdaniem, można powiedzieć, że obecnie w naszym kraju:	Zdecydowanie tak	Raczej tak	I tak, i nie	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
	w procentach					
- wszyscy są równi wobec prawa	4	16	19	37	19	5
- wszyscy mają równe szanse, niezależnie od pochodzenia społecznego	3	13	11	37	32	4
- wszyscy mają równe szanse, niezależnie od sytuacji materialnej	1	6	7	41	41	4
- gwarantuje się wszystkim obywatelom przyzwoity poziom życia	1	4	8	37	47	3

Opinie o tym, czy w życiu społecznym realizowana jest zasada równości, niezależnie od jej wymiaru, wpływają na poczucie zadowolenia z rozwoju demokracji w Polsce i w konsekwencji mogą być znaczące dla społecznej legitymizacji ustroju demokratycznego w naszym kraju. Osoby przekonane, że w Polsce realizowana jest równość wobec prawa, możliwości i szans życiowych, a także równość dobrobytu, w większości deklarują zadowolenie z rozwoju demokracji w naszym kraju, natomiast ci, którzy sądzą, że zasady te nie są w istocie przestrzegane, zdecydowanie negatywnie oceniają jej funkcjonowanie. Postrzegany brak równości w życiu społecznym sprzyja ponadto generalnie negatywnej ocenie zmian zachodzących w Polsce po roku '89.

Tabela 5

Czy, Pana(i) zdaniem, można powiedzieć, że obecnie w naszym kraju:	Czy, ogólnie rzecz biorąc, jest Pan(i) zadowolony(a) ze sposobu, w jaki funkcjonuje demokracja w naszym kraju?		
	Tak	Nie	Trudno powiedzieć
	w procentach		
A) wszyscy są równi wobec prawa			
Tak	61	33	7
I tak, i nie	44	47	9
Nie	23	70	7
Trudno powiedzieć	25	29	46
B) wszyscy mają równe szanse, niezależnie od pochodzenia społecznego			
Tak	61	36	3
I tak, i nie	51	46	4
Nie	27	64	9
Trudno powiedzieć	21	32	47
C) wszyscy mają równe szanse, niezależnie od sytuacji materialnej			
Tak	66	31	4
I tak, i nie	53	41	6
Nie	31	61	8
Trudno powiedzieć	20	31	49
D) gwarantuje się wszystkim obywatelom przyzwoity poziom życia			
Tak	64	30	6
I tak, i nie	59	34	7
Nie	32	60	8
Trudno powiedzieć	14	32	54

Współczynniki korelacji r Pearsona obliczone z zastosowaniem skal 5-punktowych („zdecydowanie tak”, „raczej tak”, „i tak, i nie”, „raczej nie”, „zdecydowanie nie”) A) = 0,35; B) = 0,30; C) = 0,25; D) = 0,31

Polacy w większości uznają wyższość zasady wolności nad zasadą równości w życiu społecznym. Doceniają znaczenie wolności, choć obecnie częściej narzekają na jej nadmiar niż brak. Odwrotnie jest z równością. Mimo iż ma ona w porównaniu z wolnością znaczenie drugorzędne, to ona właśnie w powszechnym odczuciu jest obecnie wartością deficytową.

Przy czym równość rozumiana jest nie tylko jako jednakowe prawa i takie same szanse wszystkich obywateli uzyskania wykształcenia i zdobycia pozycji społecznych, ale w znacznym stopniu także jako wyrównany materialny poziom życia. Postulaty redukcji nierówności ekonomicznych należy rozumieć jednak nie tyle jako akceptację zasady "każdemu po równo", ile jako dezaprobatę postrzeganej obecnie i ocenianej jako zbyt duża rozpiętości dochodów w społeczeństwie. Rzeczywistość drastycznie różni się z oczekiwaniami społecznymi także w sferze realizacji zasady równości wobec prawa i równości szans życiowych. Poczucie, iż demokracja służy tylko wybranym, że nadal są równi i równiejsi, może być niebezpieczne dla procesu kształtowania się identyfikacji z tą formą sprawowania władzy. Wyraźnie bowiem widać, że dostrzeganie nierówności w systemie społecznym wiąże się z niezadowoleniem z funkcjonowania demokracji w Polsce.

Opracowała
Beata ROGUSKA

A N E K S

Tabela 1. Wolność i równość to dwie różne sprawy. Gdyby musiał(a) Pan(i) wybierać, to którą uznał(a)by Pan(i) za ważniejszą?

(%)

	Wolność	Równość	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	57	35	8	1522
Płeć				
Mężczyźni	61	32	7	722
Kobiety	52	38	10	800
Wiek				
18-24 lat	56	41	3	217
25-34	66	31	4	269
35-44	60	30	10	299
45-54	55	39	6	290
55-64	52	37	11	207
65 lat i więcej	48	35	17	239
Miejsce zamieszkania				
Wieś	46	42	12	551
Miasto do 20 tys.	61	33	6	181
20 - 100 tys.	51	38	11	300
101 - 500 tys.	67	28	5	266
501 tys.i więcej mieszk.	74	23	3	225
Wykształcenie				
Podstawowe	44	41	16	423
Zasadnicze zawodowe	51	44	5	414
Średnie	65	29	6	536
Wyższe	80	15	5	148
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	83	15	2	99
Prac.umysł.niż.szczębla	70	22	8	156
Pracownicy fiz.- umysł.	57	40	4	129
Robotnicy wykwalifikowani	56	37	7	145
Robotnicy niewykwalifik.	64	35	2	52
Rolnicy	45	41	14	63
Pracujący na własny rach.	76	24	0	70
Bierni zawodowo				
Renciści	39	49	12	186
Emeryci	54	33	13	313
Uczniowie i studenci	71	26	3	100
Bezrobotni	43	48	9	131
Gospodynie domowe i inni	38	45	17	77
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	64	29	6	308
spółce właścicieli	62	34	4	106
prywatnych i państwa	70	27	3	268
sekt. pryw. poza rolnict.	42	44	14	67
prywatnym gosp. rolnym				
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	44	48	8	217
276 - 399	52	40	9	166
400 - 549	54	40	6	335
550 - 799	60	33	7	228
Powyżej 799 zł	73	18	9	235
Ocena własnych war. mater.				
Złe	47	42	11	560
Średnie	56	37	8	622
Dobre	73	21	6	340
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	64	27	9	77
Raz w tygodniu	52	38	9	728
1-2 razy w miesiącu	58	33	9	244
Kilka razy w roku	59	35	6	304
W ogóle nie uczestniczy	65	27	8	163
Poglądy polityczne				
Lewica	50	41	9	379
Centrum	56	39	6	416
Prawica	73	24	3	407
Trudno powiedzieć	44	38	18	318

Tabela 2. Czy, według Pana(i), w Polsce jest za dużo czy też za mało wolności?

	(%)				
	Za dużo	Tyle, ile trzeba	Za mało	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	38	43	12	7	1522
Płeć					
Mężczyźni	36	45	13	6	722
Kobiety	40	41	11	8	800
Wiek					
18-24 lat	27	50	17	6	217
25-34	31	47	19	3	269
35-44	36	49	8	6	299
45-54	38	43	13	7	290
55-64	49	35	7	9	207
65 lat i więcej	50	31	7	12	239
Miejsce zamieszkania					
Wieś	39	39	11	11	551
Miasto do 20 tys.	36	49	11	5	181
20 - 100 tys.	41	44	10	5	300
101 - 500 tys.	42	41	12	4	266
501 tys.i więcej mieszk.	31	48	16	5	225
Wykształcenie					
Podstawowe	43	37	7	12	423
Zasadnicze zawodowe	39	44	12	5	414
Średnie	37	45	13	5	536
Wyższe	27	48	21	4	148
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	28	47	22	3	99
Prac.umysł.niż.szczebła	32	45	15	7	156
Pracownicy fiz.-umysł.	40	48	7	4	129
Robotnicy wykwalifikowani	38	45	12	5	145
Robotnicy niewykwalifik.	25	59	11	5	52
Rolnicy	53	23	18	6	63
Pracujący na własny rach.	26	55	13	6	70
Bierni zawodowo					
Renciści	48	32	8	12	186
Emeryci	47	36	7	10	313
Uczniowie i studenci	25	58	13	4	100
Bezrobotni	33	46	14	7	131
Gospodynie domowe i inni	39	42	14	5	77
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	38	46	11	5	308
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	36	44	15	5	106
sekt. pryw. poza rolnict.	28	52	15	5	268
prywatnym gosp. rolnym	52	27	12	9	67
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	41	37	13	9	217
276 - 399	39	41	12	9	166
400 - 549	41	43	8	8	335
550 - 799	46	38	11	5	228
Powyżej 799 zł	36	46	14	4	235
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	42	36	11	10	560
Średnie	38	45	11	6	622
Dobre	33	49	14	3	340
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	48	32	12	8	77
Raz w tygodniu	41	42	10	7	728
1-2 razy w miesiącu	33	46	14	7	244
Kilka razy w roku	34	47	12	7	304
W ogóle nie uczestniczy	40	37	18	5	163
Poglądy polityczne					
Lewica	44	40	11	6	379
Centrum	33	50	11	6	416
Prawica	40	45	14	2	407
Trudno powiedzieć	38	36	11	16	318

Tabela 3. Czy, według Pana(i), w Polsce jest za dużo czy też za mało równości?

(%)

	Za dużo	Tyle, ile trzeba	Za mało	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	3	18	73	6	1522
Płeć					
Mężczyźni	4	18	74	5	722
Kobiety	3	18	72	7	800
Wiek					
18-24 lat	4	19	72	5	217
25-34	2	19	78	2	269
35-44	3	21	71	5	299
45-54	5	18	72	5	290
55-64	3	14	76	8	207
65 lat i więcej	3	17	68	12	239
Miejsce zamieszkania					
Wieś	2	17	73	8	551
Miasto do 20 tys.	4	20	71	5	181
20 - 100 tys.	3	17	75	5	300
101 - 500 tys.	3	22	70	4	266
501 tys.i więcej mieszk.	4	17	73	6	225
Wykształcenie					
Podstawowe	2	18	69	10	423
Zasadnicze zawodowe	4	19	73	4	414
Średnie	2	17	77	5	536
Wyższe	8	20	66	5	148
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	11	25	63	1	99
Prac. umysł. niż. szczebla	3	17	75	6	156
Pracownicy fiz. - umysł.	4	17	76	3	129
Robotnicy wykwalifikowani	3	21	71	5	145
Robotnicy niewykwalifik.	2	18	76	4	52
Rolnicy	0	5	89	6	63
Pracujący na własny rach.	4	24	70	2	70
Bierni zawodowo					
Renciści	3	12	75	10	186
Emeryci	2	18	71	9	313
Uczniowie i studenci	0	25	66	8	100
Bezrobotni	5	19	72	4	131
Gospodynie domowe i inni	4	20	73	3	77
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	5	21	70	3	308
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	5	15	75	5	106
sekt. pryw. poza rolnict.	2	22	71	4	268
prywatnym gosp. rolnym	0	8	83	9	67
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	3	17	74	5	217
276 - 399	3	20	71	6	166
400 - 549	3	17	74	7	335
550 - 799	3	15	77	5	228
Powyżej 799 zł	4	22	69	5	235
Ocena własnych war. mater.					
Złe	3	15	74	8	560
Średnie	3	17	74	5	622
Dobre	4	24	67	5	340
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	6	18	63	13	77
Raz w tygodniu	3	17	74	6	728
1-2 razy w miesiącu	6	18	69	7	244
Kilka razy w roku	2	21	73	4	304
W ogóle nie uczestniczy	1	18	76	5	163
Poglądy polityczne					
Lewica	3	13	82	3	379
Centrum	2	19	74	4	416
Prawica	5	25	66	3	407
Trudno powiedzieć	3	14	67	16	318

Tabela 4. Czy, Pana(i) zdaniem, można powiedzieć, że obecnie w naszym kraju **wszyscy są równi wobec prawa?**

	(%)				
	Tak	I tak, i nie	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	20	19	56	5	1520
Płeć					
Mężczyźni	19	22	56	3	722
Kobiety	21	17	56	6	798
Wiek					
18-24 lat	18	27	48	7	217
25-34	20	24	55	1	268
35-44	20	20	57	3	299
45-54	21	13	62	4	290
55-64	19	18	58	5	207
65 lat i więcej	21	15	55	9	238
Miejsce zamieszkania					
Wieś	19	18	55	8	551
Miasto do 20 tys.	20	18	58	4	181
20 - 100 tys.	22	21	56	2	299
101 - 500 tys.	20	22	56	1	265
501 tys.i więcej mieszk.	21	18	58	3	225
Wykształcenie					
Podstawowe	17	17	57	9	422
Zasadnicze zawodowe	22	19	55	3	414
Średnie	18	20	59	3	535
Wyższe	28	25	46	1	148
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	26	29	44	1	99
Prac.umysł.niż.szczebła	23	20	55	2	155
Pracownicy fiz.-umysł.	27	15	55	2	129
Robotnicy wykwalifikowani	22	18	58	2	145
Robotnicy niewykwalifik.	5	23	68	5	52
Rolnicy	12	21	62	5	63
Pracujący na własny rach.	20	18	57	5	70
Bierni zawodowo					
Renciści	17	16	60	7	185
Emeryci	21	16	55	8	313
Uczniowie i studenci	17	35	39	9	100
Bezrobotni	21	16	60	3	131
Gospodynie domowe i inni	15	23	61	1	77
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	22	22	53	2	307
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	25	15	56	5	106
sekt. pryw. poza rolnict.	21	22	56	1	268
prywatnym gosp. rolnym	13	22	55	11	67
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	18	15	63	4	217
276 - 399	20	17	59	3	166
400 - 549	20	20	54	6	334
550 - 799	20	22	54	4	228
Powyżej 799 zł	24	23	52	1	235
Ocena własnych war. mater.					
Źłe	15	17	64	5	560
Średnie	22	19	53	5	620
Dobre	25	24	48	3	340
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	29	16	44	11	77
Raz w tygodniu	22	20	54	4	727
1-2 razy w miesiącu	21	15	58	6	244
Kilka razy w roku	15	22	61	2	304
W ogóle nie uczestniczy	14	21	60	5	163
Poglądy polityczne					
Lewica	15	18	65	2	379
Centrum	18	24	57	1	416
Prawica	29	19	50	2	407
Trudno powiedzieć	17	15	53	15	317

Tabela 5. Czy, Pana(i) zdaniem, można powiedzieć, że obecnie w naszym kraju **wszyscy mają równe szanse niezależnie od pochodzenia społecznego?**

(%)

	Tak	I tak, i nie	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	16	11	69	4	1520
Płeć					
Mężczyźni	17	11	68	4	722
Kobiety	15	10	71	5	798
Wiek					
18-24 lat	13	12	69	7	217
25-34	17	12	70	1	268
35-44	13	11	75	2	299
45-54	18	9	71	2	290
55-64	19	9	68	4	207
65 lat i więcej	17	12	60	11	238
Miejsce zamieszkania					
Wieś	12	9	72	7	551
Miasto do 20 tys.	20	9	68	3	181
20 - 100 tys.	18	12	67	3	299
101 - 500 tys.	17	13	67	3	265
501 tys. i więcej mieszk.	20	10	69	1	225
Wykształcenie					
Podstawowe	13	7	72	9	422
Zasadnicze zawodowe	18	12	66	4	414
Średnie	16	13	69	2	535
Wyższe	20	10	70	0	148
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	23	10	68	0	99
Prac. umysł. niż. szczebla	20	11	67	1	155
Pracownicy fiz.-umysł.	22	10	66	1	129
Robotnicy wykwalifikowani	17	13	68	2	145
Robotnicy niewykwalifik.	12	10	74	2	52
Rolnicy	3	9	86	3	63
Pracujący na własny rach.	22	13	65	0	70
Bierni zawodowo					
Renciści	13	5	77	4	185
Emeryci	18	11	62	9	313
Uczniowie i studenci	12	11	67	9	100
Bezrobotni	11	15	70	3	131
Gospodynie domowe i inni	10	8	79	3	77
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	19	12	68	1	307
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	19	11	67	3	106
sekt. pryw. poza rolnict.	20	10	69	1	268
prywatnym gosp. rolnym	6	11	79	5	67
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	13	8	77	2	217
276 - 399	16	12	70	2	166
400 - 549	16	14	66	2	334
550 - 799	19	9	69	3	228
Powyżej 799 zł	24	12	62	2	235
Ocena własnych war. mater.					
Złe	12	8	76	5	560
Średnie	15	12	68	5	620
Dobre	25	13	60	2	340
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	16	14	62	8	77
Raz w tygodniu	16	11	69	4	727
1-2 razy w miesiącu	13	7	74	6	244
Kilka razy w roku	18	12	68	2	304
W ogóle nie uczestniczy	16	11	69	5	163
Poglądy polityczne					
Lewica	13	9	77	0	379
Centrum	14	10	75	1	416
Prawica	26	13	60	1	407
Trudno powiedzieć	10	10	64	17	317

Tabela 6. Czy, Pana(i) zdaniem, można powiedzieć, że obecnie w naszym kraju **wszyscy mają równe szanse niezależnie od sytuacji materialnej?**

(%)

	Tak	I tak, i nie	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	7	8	82	4	1520
Płeć					
Mężczyźni	6	9	82	3	722
Kobiety	8	6	81	4	798
Wiek					
18-24 lat	5	9	80	6	217
25-34	7	9	84	0	268
35-44	7	6	86	1	299
45-54	7	7	83	3	290
55-64	10	7	79	4	207
65 lat i więcej	8	7	76	9	238
Miejsce zamieszkania					
Wieś	6	7	81	6	551
Miasto do 20 tys.	8	5	85	1	181
20 - 100 tys.	9	7	81	3	299
101 - 500 tys.	6	10	82	2	265
501 tys. i więcej mieszk.	8	7	82	2	225
Wykształcenie					
Podstawowe	6	5	80	9	422
Zasadnicze zawodowe	9	9	80	2	414
Średnie	7	7	84	2	535
Wyższe	7	11	82	1	148
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	7	10	82	0	99
Prac. umysł. niż. szczebla	8	4	87	1	155
Pracownicy fiz. - umysł.	9	4	85	2	129
Robotnicy wykwalifikowani	10	8	80	2	145
Robotnicy niewykwalifik.	4	7	85	3	52
Rolnicy	0	5	92	3	63
Pracujący na własny rach.	7	12	81	0	70
Bierni zawodowo					
Renciści	4	7	84	5	185
Emeryci	9	8	76	7	313
Uczniowie i studenci	6	13	73	8	100
Bezrobotni	4	8	84	4	131
Gospodynie domowe i inni	7	5	87	1	77
Pracuje w:					
inst. państw., publicznej	9	7	84	1	307
spółce właścicieli					
prywatnych i państwa	9	7	81	3	106
sekt. pryw. poza rolnict.	7	7	86	0	268
prywatnym gosp. rolnym	3	10	84	3	67
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	7	5	85	2	217
276 - 399	8	9	81	2	166
400 - 549	8	7	81	4	334
550 - 799	7	6	83	4	228
Powyżej 799 zł	12	10	76	3	235
Ocena własnych war. mater.					
Złe	5	5	85	4	560
Średnie	7	9	80	4	620
Dobre	10	10	79	2	340
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	11	8	75	5	77
Raz w tygodniu	7	8	81	4	727
1-2 razy w miesiącu	8	4	84	4	244
Kilka razy w roku	6	8	84	2	304
W ogóle nie uczestniczy	5	9	82	5	163
Poglądy polityczne					
Lewica	6	5	88	1	379
Centrum	6	8	85	1	416
Prawica	10	10	80	1	407
Trudno powiedzieć	6	7	74	14	317

Tabela 7. Czy, Pana(i) zdaniem, równość w społeczeństwie powinna, czy też nie powinna oznaczać, że **wszyscy obywatele mają równe szanse zdobycia wykształcenia i osiągnięcia wysokiego pozycji społecznej, o ile mają odpowiednie zdolności i chęci?**

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	87	10	2	1518
Płeć				
Mężczyźni	88	10	2	720
Kobiety	87	11	3	799
Wiek				
18-24 lat	82	15	3	216
25-34	90	10	0	269
35-44	87	10	3	299
45-54	90	9	1	289
55-64	88	9	3	206
65 lat i więcej	86	9	5	239
Miejsce zamieszkania				
Wieś	86	9	4	550
Miasto do 20 tys.	81	15	3	181
20 - 100 tys.	89	10	1	300
101 - 500 tys.	88	11	1	264
501 tys. i więcej mieszk.	92	8	0	224
Wykształcenie				
Podstawowe	85	10	5	422
Zasadnicze zawodowe	89	9	2	413
Średnie	89	10	1	534
Wyższe	86	12	2	148
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier. i inteligencja	84	14	2	99
Prac. umysł. niż. szczebla	90	10	1	156
Pracownicy fiz. - umysł.	91	8	0	129
Robotnicy wykwalifikowani	89	10	1	144
Robotnicy niewykwalifik.	89	7	4	52
Rolnicy	84	11	4	63
Pracujący na własny rach.	89	10	1	70
Bierni zawodowo				
Renciści	87	8	5	186
Emeryci	88	9	3	311
Uczniowie i studenci	80	14	6	100
Bezrobotni	86	13	1	131
Gospodynie domowe i inni	88	11	1	77
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	89	10	1	307
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	90	8	2	106
sekt. pryw. poza rolnict.	88	10	2	268
prywatnym gosp. rolnym	90	6	4	67
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	89	10	1	217
276 - 399	83	14	3	166
400 - 549	90	8	2	333
550 - 799	91	8	2	227
Powyżej 799 zł	90	9	1	235
Ocena własnych war. mater.				
Złe	87	10	3	558
Średnie	89	9	2	620
Dobre	87	12	2	340
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	92	8	0	77
Raz w tygodniu	87	10	3	726
1-2 razy w miesiącu	86	11	3	244
Kilka razy w roku	86	11	3	303
W ogóle nie uczestniczy	91	7	2	163
Poglądy polityczne				
Lewica	93	7	0	379
Centrum	88	12	1	415
Prawica	89	10	1	404
Trudno powiedzieć	79	12	9	318

Tabela 8. Czy, Pana(i) zdaniem, równość w społeczeństwie powinna, czy też nie powinna oznaczać, że **wyrównany jest materialny poziom życia obywateli?**

(%)

	Tak	Nie	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	56	39	5	1517
Płeć				
Mężczyźni	53	42	5	719
Kobiety	58	36	5	798
Wiek				
18-24 lat	52	43	5	216
25-34	53	45	2	269
35-44	55	41	5	299
45-54	54	42	4	289
55-64	59	36	5	206
65 lat i więcej	63	27	10	238
Miejsce zamieszkania				
Wieś	66	27	6	548
Miasto do 20 tys.	52	42	6	181
20 - 100 tys.	52	44	4	300
101 - 500 tys.	55	40	5	264
501 tys.i więcej mieszk.	40	58	2	224
Wykształcenie				
Podstawowe	68	25	7	421
Zasadnicze zawodowe	57	37	6	413
Średnie	51	45	4	534
Wyższe	36	63	1	148
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	38	61	1	99
Prac.umysł.niż.szczebła	44	54	3	156
Pracownicy fiz.- umysł.	54	43	3	129
Robotnicy wykwalifikowani	52	45	3	144
Robotnicy niewykwalifik.	68	26	6	52
Rolnicy	73	21	6	63
Pracujący na własny rach.	52	42	6	70
Bierni zawodowo				
Renciści	63	29	8	185
Emeryci	62	32	7	311
Uczniowie i studenci	45	45	9	100
Bezrobotni	65	34	1	131
Gospodynie domowe i inni	53	39	8	77
Pracuje w:				
inst. państw., publicznej	51	47	2	307
spółce właścicieli				
prywatnych i państwa	51	46	3	106
sekt. pryw. poza rolnict.	48	49	3	268
prywatnym gosp. rolnym	75	18	7	67
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	70	25	5	217
276 - 399	57	37	6	165
400 - 549	57	38	5	333
550 - 799	58	39	3	227
Powyżej 799 zł	41	57	2	235
Ocena własnych war. mater.				
Złe	63	32	6	557
Średnie	56	38	6	620
Dobre	44	54	2	340
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	67	28	5	77
Raz w tygodniu	58	37	4	725
1-2 razy w miesiącu	59	33	8	244
Kilka razy w roku	51	45	4	302
W ogóle nie uczestniczy	43	52	5	163
Poglądy polityczne				
Lewica	56	41	2	379
Centrum	56	41	3	415
Prawica	52	46	1	403
Trudno powiedzieć	59	25	16	318